

Robert Offner

Hans Jordan 16. századi kolozsvári polgár családi bibliájának német nyelvű feljegyzései

1. Hans Jordan családi bibliája

A kolozsvári születésű Thomas Jordanus von Klausenburg a 16. század legjelentősebb erdélyi származású orvosa volt. Életrajzírói egy 1581-beli portréja alapján 1539-et jelölték meg születése évéeként.¹ Binder Pál, brassói történész 1976-ban pontosította ezt az adatot, ugyanis a nagyszombeni Brukenthal Nemzeti Múzeum Könyvtárában őrzött Újtestamentum Martin Luther fordításában: *Das new Testament* (Straßburg, 1525), Thomas Jordanus édesapjától, Hans Jordantól származó bejegyzésekre bukkant.² Felfedezése utat nyitott a későbbi morvaországi főorvos (*Protomedicus*) családi körülményeit megvilágító értékes forrás elemzéséhez is.³ Arnold Huttmann brassói orvos és orvostörténész Bindernek a *Karpatenrundschau* című hetilapban megjelent rövid közleményére támaszkodva ettől kezdve születési évéeként az 1540-et adta meg,⁴ de nincs jele annak, hogy ő maga részletesebben foglalkozott volna Hans Jordan első alkalommal itt közzétett feljegyzéseivel.⁵

Dr. Robert Offner (1960) – orvostörténész, orvos, Universitätsklinikum Regensburg, robert.offner@ukr.de

A tanulmány magyar fordítását Papp Éva (BBTE, Kolozsvár), jelentős javítását dr. Gálfi Emőke (EME Kutatóintézete, Kolozsvár) és Kovács András prof. (EME) végezték, amiért a szerző hálás köszönetét fejezi ki.

¹ David Czvittinger: *Specimen Hungariae Literatae. Virorum eruditione clarorum natione Hungarorum Dalmatiarum Croatarum Slavorum atque Transylvanorum vitas scripta elogia et censuras ordine alphabetico exhibens.* Francofurti–Lipsiae 1711. 186–188; Christian Wilhelm Kestner: *Medicinisches Gelehrten-Lexicon.* Jena 1740. 433; Franz Martin Pelzl–Adaugustus Voigt–Ignaz von Born: *Abbildungen Böhmischer und Mährischer Gelehrten und Künstler, nebst kurzen Nachrichten Von Ihren Leben Und Werken. Thomas Jordan von Klausenburg.* Dritter Theil, Prag 1777. 20–24.

² Paul Binder: *Ein Buchdeckel erzählt. Nachtrag zu einem Aufsatz über Thomas Jordan.* *Karpatenrundschau* XLIV (1976). 19. sz. 6.: „A következő bejegyzést találtam egy a Brukenthal Nemzeti Könyvtár tulajdonában levő Luther Bibliában, amely Johann Jordané, a megnevezett orvos édesapjéé volt: Im jar 1526 bin ich Hans Jordan in Sibenburgen gein Klausenpurk erstlich kemen samt meynen [1526-ban jöttem én Hans Jordan először Erdélybe, Kolozsvárra, az enyéimmal együtt]”. Papp Éva fordítása. Az évszám helyes olvasata 1520.

³ Paul Binder: *Medici clujeni din secolul al XVI-lea.* Anuarul Institutului de Istorie XXX(1990–1991). 199–206. Itt Binder is 1540-t jelöli meg születési évéeként.

⁴ Arnold Huttmann: *Thomas Jordanus (1540–1585).* = *Ostdeutsche Gedenktage. Persönlichkeiten und historische Ereignisse.* Bonn 1984. 35–37. (<http://kulturportal-west-ost.eu/biographien/jordanus-thomas-2>. Letöltés: 2018. dec. 27.).

⁵ Lásd A. Huttmann publikációs jegyzékét. Arnold Huttmann: *Medizin im alten Siebenbürgen. Beiträge zur Geschichte der Medizin in Siebenbürgen.* Hg. Robert Offner. Hermannstadt–Sibiu 2000. 493–506. Arnold Huttmann hagyatékában (Siebenbürgen-Institut, Gundelsheim/Neckar, Németország) sem található erre a bibliára vonatkozó feljegyzés.

A német nyelvű, zömében jól olvasható kézirásos feljegyzések Hans Jordan kolozsvári tanácstagnak a nagyszebeni Brukenthal Nemzeti Könyvtár és Levéltár V/III. 856. (régi: IX, K, c) jelzet alatt őrzött családi bibliájában találhatóak.⁶

Hans Jordan eddig szinte ismeretlen volt. Fiáról, Thomas Jordanusról szóló szócikkében Joseph Trausch utalt ugyan arra, hogy a kolozsvári reformátor, humanista nyomdász és író Heltai Gáspár (Kaspar Helth) egy 1551-ben kiadott könyvecskéjét Hans Jordannak ajánlotta, személyéről azonban más adattal nem rendelkezünk.⁷ Hans Jordan szóban forgó kézirásos bejegyzései így módon személyét új megvilágításba helyezik, és új adatokat tartalmaznak családjáról és társadalmi helyzetéről is.⁸ Jegyzetei középpontjában, a családi események mellett a kolozsvári városi tanács, illetve magisztrátus választásai állnak, ennek ő 1535-től volt tagja. Hans Jordan feljegyzései így a 16. századi Erdélyből származó német nyelvemlékek sorába illelnek, amelyek Thomas Jordanus családjának a történetét is értékes adatokkal gazdagítják.⁹

2. Hans Jordan nyelvezete, dialektusa és származása

Thomas Jordanus szüleinek migrációs hátterére vonatkozóan létezik ugyan egy utalás, nevezetesen Brünn/Brno város internethonlapján: „Tomáš Jordán szász bevándorlók leszármazottja volt, akik Északnyugat-Erdélyben telepedtek le.”¹⁰ Az adat forrását azonban nem tüntették fel, de feltételezhető, hogy Alexander Rittmann brünni orvostörténész véleményére vezethető vissza, aki azonban nem pontosította, hogy a szász minősítés alatt szászországi vagy erdélyi szászokat ért-e.¹¹

⁶ A V/III. 856 (régi jelzet: IX, K, c) jelzettel ellátott német nyelvű Újtestamentumban, Hans Jordan családi bibliájában fellelhető feljegyzések digitális másolatát Alexandru Munteanu úrnak, a nagyszebeni Brukenthal Nemzeti Könyvtár igazgatójának köszönöm. Átírását lásd a Függelékben. Az előső tábla belső oldalán az aláírás bélyegzője mellett két erdélyi, Kolozsvárhoz köthető, feltételezhetően a biblia későbbi tulajdonosait jelölő szász hangzású név is olvasható: *Martinus Sëller Colosvariensis Anno 1615 Octobris*, mellette az *MS AD 1606* monogram és évszám, alatta pedig *Andreas Budacherus*.

⁷ Az ajánlás sajnos nem ellenőrizhető, mivel a kötetnek egyetlen példánya sem lelhető fel. Joseph Trausch – Friedrich Schuller: *Schriftsteller-Lexikon der Siebenbürger Deutschen*. Schriften zur Landeskunde Siebenbürgens. Ergänzungsreihe zum Siebenbürgischen Archiv Bd 7/I. Unveränderter Nachdruck. Köln 1983. (A továbbiakban *Schriftsteller-Lexikon*) 238.; Gedeon Borsa: *Alte Siebenbürgische Drucke. (16. Jahrhundert)*. (Schriften zur Landeskunde Siebenbürgens 21) Köln 1996. (A továbbiakban Borsa: *Drucke*) 59–60. Johann Spengenberg protestáns imakönyve, amelyet először 1543-ban adtak ki Wittenbergben: *Trostbüchlein mit christlicher Unterrichtung, wie sich ein Mensch bereiten soll zu einem seligen Sterben*. Gesammelt und zusammengesetzt aus christlichen Prediger Schriften durch Casparem Helth, Pfarrern zu Klausenburg, 1551. Klausenburg [Helth und Hoffgreff], RMNy 94 / RMK II 51. A kiadvány megjelenésekor (1543) Heltai maga is wittenbergi diák volt.

⁸ A magánélet alapvető fontosságú eseményeinek (keresztelő, házasság, halálozás) megörökítése a család bibliájában széles körben elterjedt szokás volt a keresztény világban egészen a 20. századig. Egyes kiadók erre a célra még üres lapokkal is ellátták a bibliákat.

⁹ Nem találunk utalást rá a 16. századi német kézirásos nyelvemlékekről szóló összefoglalásában. Joachim Wittstock–Stefan Sienerth (Hrsg.): *Die deutsche Literatur Siebenbürgens. Von den Anfängen bis 1848*. (Veröffentlichungen des Südostdeutschen Kulturwerks Reihe B, Wissenschaftliche Arbeiten). München 1997. 87–106.

¹⁰ Brno város hivatalos honlapján (<https://www.brno.cz/obcan/vyznamne-osoby-a-vyroci/slavne-osobno-sti/?pg=detail&idosobnosti=63>) a város híres személyiségei között olvasható csehül a következő utalás: „Tomáš Jordán byl potomkem saských přístěhovalců, kteří se usadili v severozápadním Sedmíhradsku“ <https://www.brno.cz/obcan/vyznamne-osoby-a-vyroci/slavne-osobnosti/?pg=detail&idosobnosti=63> (2018. december 26.). A szerző fordítása.

¹¹ Alexander Rittmann: *Thomas Jordanus primus publ. Medicus Moraviae (Eine biographische Skizze aus den Jahren 1540-1585)*. Allgemeine Wiener medizinische Zeitung XIII (1868). nr. 29, Dienstag, den 21 Juli 1868.

Hans Jordan kéziratának tartalmi vizsgálata és nyelvének filológiai-dialektológiai elemzése cáfolja Thomas nevű fia több életrajzírójának azt a véleményét, hogy apja erdélyi szász lett volna. Bibliái bejegyzéséből Hans Jordan származása ugyan nem derül ki, csak annyi, hogy Anna Selge nevű feleségével 1520-ban telepedett le Erdélyben, Kolozsvárott. Az első oldal néhány sorát a könyv száma és a könyvtár ex librise takarja el. Az olvasható szövegtöredék azt sugallja, hogy a letakart szövegrész a származási helyre vagy a megtelepedés helyére vonatkozó utalásokat tartalmazhat („Az első napon a [...]” vagy „június 24-én [...] várra jöttem” stb.).¹²

A kézirat átírása, még ha minden egyes szavát nem is sikerült megfejteni és teljes bizonyossággal értelmezni, lehetővé tette tartalmának elemzését és nyelvezetének dialektológiai vizsgálatát. Azt reméltük, hogy a nyelvjárás megállapításával közelebb kerülhetünk a család eredetéhez. Az első nyelvelemzést a bécsi Peter Wiesinger nyugalmazott nyelvészprofesszor végezte el:¹³

„Amennyiben Bécsset vagy Budát feltételeznél Ön Hans Jordan származási helyének, úgy az írásmódja semmiképpen nem egyezik meg sem a bécsi keletbajor, sem az erősen bajor behatású budai német írásmóddal. [...]

Értékelés: Habár a magánhangzók egybeesése és a középfelnémet *e* helyett a nürnbergi *ae* használata – északbajor lehet, ezek érvényesek a kelet-középnémetben is. Erre utal nemcsak a hangsúlytalan szótagok ereszkedése, a *h* kiesése és az *vff* (hacsak nem az erdélyi *off*-ot helyettesíti, dacára annak, hogy más szövegekben *auff*-ot írnak), hanem az *y* és *v* maradványai is, amelyek a középfelnémet *i* és *û* helyett állnak a '*blyben*' és '*vz*' esetében. Lehetséges a '*Dochter*' is, más erdélyi szövegekben is előfordul, úgyszintén az elszigetelt kezdeti *p*, mint az (önmagában bajor) '*priff*'-ben. Számos nyelvjárásban, így a bajorban és a kelet-középnémetben is hiányzik a kétpontos (umlautos) betűk jelölése.

Hans Jordan szövege több írástáj jellegzetességeit foglalja magába. Valószínűsíthető talán, hogy ezek együtt Prágában fordultak elő. Úgy tűnik, hogy Jordan nyelvezetét Erdélybe érkezése előtt számos dialektális hatás érte, és számos írásbeli szokást vett fel, melyekből alapvetően Bécs és messzemenően Buda középbajor jellegű helyesírása válik ki.

Mivel azonban a bejegyzések 1520 és 1545 közöttiek, nem zárható ki, hogy a reformáció nyelvezetének kelet-középnémet vonásai – ha részlegesen is – már jelen vannak. Ebben az esetben az írásban tükröződő nyelvszokások tökéletes származtatása már nem lehetséges. Az mégis elmondható, hogy Jordan nyelvszokásainak alapjait az északbajortól észak felé kell keresni.”

Ezzel nagyrészt egybevágó a szakvéleménye a nagyszombati Sigrig Haldenwang erdélyi szász germanistának és dialektológusnak, valamint kolléganőjének, Doris Sava docensnek,

(A továbbiakban Rittmann: *Thomas Jordanus*) 239–240. A legrégebbi életrajzi forrás, ahol származására vonatkozó adat van, Weszprémi műve. Ő Jordant erdélyi szász származásúnak tartotta. Az újabb szerzők is átvehették ezt Weszprémitől, sőt némelyiküknek sikerült összetéveszteni az erdélyi szászokat Szászország lakóival. Lásd Stephanus Weszprémi: *Magyarország és Erdély orvosainak rövid életrajza (Succincta medicorum Hungariae et Transilvaniae biographia)*. I. Bp. 1960. (A továbbiakban Weszprémi: *Succincta medicorum*). 148–153.

¹² 3. kép. A 'leuithivirn' szó a Lewthweyn (1472) kolozsvári személynévre utalhat. Lásd Binder Pál: *Közös múltunk. Románok, magyarok, németek és délszlávok feudalizmus kori falusi és városi együttéléséről*. Buk. 1982. (A továbbiakban Binder: *Közös múltunk*) 202.

¹³ Em. Prof. Dr. Peter Wiesinger bécsi professzor (Universität Wien, Germanistik) 2016. november 15-én a szerzőhöz intézett levele. Segítségét a szerző hálásan köszöni.

akik a bibliafeljegyzések szerzőjét szintén felnémet nyelvterületről származtatják.¹⁴ Hermann Scheuringer professzor, a Regensburgi Egyetem Germanisztikai Intézetének tanszékvezetője is hasonló véleménnyel van Jordan nyelvjárásáról.¹⁵

Összefoglalva elmondható, hogy Hans Jordan nem volt erdélyi származású. Anyanyelvét valószínűleg a felnémet nyelvterületen (délnyugaton) sajátította el, habár a középnémet (szász) befolyás is feltételezhető. Wiesinger professzor szakvéleménye szerint esetében a Nürnbergtől északra eső frankföldi nyelvterület egészen Thüringiáig és Szászországig terjedő sávja jöhet szóba. Az sem zárható ki, hogy gyermek- vagy ifjúkorában változott a lakóhelye is. Származási helyének pontosabb meghatározása azonban további források nélkül nem lehetséges.

3. Új adatok a kolozsvári Jordan családról

Hans Jordan feljegyzései családtörténeti szempontból is rendkívül fontosak. Ezek szerint Anna nevű feleségétől származó *Margarethe* (szül. 1525) nevű leánya 1540-ben, 15 éves korában ment férjhez Mod András szabómesterhez, aki a magyar centumpáterek, százférfiak között szerepelt már 1535-ben, 1554-ben pedig királybíró volt.¹⁶ Megjegyzendő, hogy 1555. március 13-án az azonos nevű Mod András testvérel, Mod Györggyel együtt iratkozott be a wittenbergi egyetemre; *Margarethe* tehát a mostohaanyjuk lehetett.¹⁷ A házaspárnak volt még egy Anna nevű leánya, a nagyszebeni Caspar Hutter (Süveges) későbbi felesége, és egy Peter nevű fia.¹⁸

Hans Jordan *Anna* nevű lánya (szül. 1529) 1544-ben ment férjhez, ugyancsak 15 évesen, Anton Hertzoghoz, akinek neve (Antonius Herczegh) a szász centumpáterek listáján szerepel,

¹⁴ „Mivel Hans Jordannál a felnémet befolyás hangsúlyos, a felnémet tájakról kellett Erdélybe bevándorolnia. Kelet-középnémet és felnémet vonások jellemzik a tipikusan erdélyi helyesírási változatokat.“ Dr. Doris Sava docens nyelvész 2016. november 30-i levele a szerzőhöz. Őt és dr. Sigrid Haldenwangot a segítségükért a szerző hálás köszönet illeti.

¹⁵ „[...] Hans Jordan szövege véleményem szerint az anyanyelvétől eltávolodó fejlődést mutat, amely nekem nagyon dél-délnyugatnémetnek tűnik, kettős magánhangzóval pl. a ‚guett‘-ben, de még mindig a délnyugatnémet ‚blyben‘-nel. Olyan jellegzetességeket, melyek származását pontosabban behatárolhatóvá tennék, nem ismerek fel [...]“ Prof. Dr. Hermann Scheuringer (Regensburgi Egyetem, Germanisztika Tanszék, DIMOS) 2016. november 24-én a szerzőhöz írt levele. Hálásan köszönöm segítségét és gondolatébresztő tanácsait.

¹⁶ Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára (MNL OL), R 374 – Kolozsvár városra vonatkozó iratok, II. sorozat, IV. kötet – Vegyes iratok, 2a csomag, f. 14r. Az adatokat dr. Pakó Lászlónak, a kolozsvári Erdélyi Múzeum-Egyesület történész kutatójának köszönöm.

¹⁷ Szabó Miklós–Tonk Sándor: *Erdélyiek egyetemjárása a korai újkorban 1521–1700*. (Fontes Rerum Scholasticarum 4.) Szeged 1992. (A továbbiakban Szabó–Tonk: Erdélyiek egyetemjárása) 8, 59. sz. és 67, 653. sz.; Binder: *Közös múltunk* 286. Az említett Mod András (II) és György, valamint Mod Borbála Mod András szabómesternek korábbi házasságából származó gyermekei voltak. Ezt támasztja alá az a tény is, hogy Mod András (II) Wittenberg előtt már 1553-ban beiratkozott Odera-Frankfurt egyetemére. Ha ő Mod András szabómesternek *Margarethe*-vel kötött házasságából született volna, akkor csupán 12 éves lett volna. Mod György az egyik alapító tagja a wittenbergi Coetus Ungaricusnak. Vö. Szabó András: *Coetus Ungaricus. A wittenbergi magyar diáktársaság 1555–1613*. Bp. 2017. 197. Mod Borbála Nyíró Kálmán királybíróhoz ment feleségül (1577). Vö. Serviciul Județean Cluj al Arhivelor Naționale ale României, Cluj-Napoca. Primăria orașului Cluj, Socotelile orașului Cluj, 1/II, 45. A másolatot és a regesztát dr. Bogdándi Zsolt és dr. Gálfi Emőke történészeknek köszönöm.

¹⁸ Vö. Serviciul Județean Cluj al Arhivelor Naționale ale României, Cluj-Napoca. Primăria orașului Cluj, Socotelile orașului Cluj, 1/II, 45. A másolatot és a regesztát dr. Bogdándi Zsolt és dr. Gálfi Emőke történészeknek, az Erdélyi Múzeum-Egyesület kutatóinak köszönöm.

és aki 1558-ban a királybírói tisztséget is betöltötte.¹⁹ Az 1533-ban született *Katharina* Jordan szintén 15 évesen ment nőül Peter Beckhez, feltételezhetően Lorenz Beck városbíró fiához.²⁰ Szembetűnő, hogy Hans Jordan leányai férjük révén a város legelőkelőbb polgári rétegébe kerültek. Házasságuk a jövevény sikeres házassági stratégiájának és anyagi jólétének bizonyítékai.

Rövid krónikájában a családapa feleségének (Anna) 1539. március 31-én bekövetkezett halálát örökíti meg, és ott jegyzi fel, hogy még ugyanazon év július 6-án újranősült. Második feleségét *Magdalenának* hívták, a feljegyzésekből azonban az ő származása sem derül ki. Hans Jordan második házasságából származó gyermekeinek a neve is a német, esetleg szász köznyelv használatára enged következtetni. A családi biblia bejegyzésének megfelelően a házaspárnak négy fia született: *Thomas* 1540. július 11-én, *Sebastian* 1542. január 6-án, *Stefan* (1544) nem érte meg az egyéves kort sem, míg egy második *Stefan* 1545. július 20-án jött a világra. A bejegyzés végén, más kéz írásával a *Hannes* keresztnév és egy olvashatatlan családnév áll.

Thomas Jordanus testvéreiről csak annyi ismert, hogy apja első házasságából származó féltestvére, Hans/Johannes Jordan 1550-ben a wittenbergi egyetemre iratkozott be.²¹ Fennmaradt egy 1575. október 27. után Bécsből kelt levele közeli barátjához, Berzeviczy Mártonhoz, Báthory István, akkor még erdélyi vajda kancelláriájának a titkárához. Ebben megemlíti, hogy Erdélyből származó feleségével és három gyermekével hazájától távol, valószínűleg Bécsben él, és egy általa Berzeviczynek küldött könyvről (*Historia Bohemica*) is ír, melyet féltestvére, Thomas 1570-ben adott ki Bázelen. A levélváltás indítéka egy Thomas megbízásából végbement pénzügyi tranzakció volt.²² Stefan (Steffan) Jordanról (1545–1577?), Thomas másik testvéréről csupán annyit tudunk, hogy Bonfini történelmi művének Mátyás királyról szóló részét, amely 1565-ben Heltai Gáspár kiadásában jelent meg Kolozsvárott, 1569-ben eljuttatta bátyjának, de 1577-ben már nem élt.²³

A kolozsvári Jordan család leszármazása:

1. Hans Jordan, *1500 körül, Dél-Németország – †1567 körül, Kolozsvár
- I: Anna [Selge] † 1539. 04. 01. Kolozsvár
- 1.1. Margarethe *1525. 06. 09., férje: Mod András, 1540. 11. 11.

¹⁹ Binder: Közös múltunk 213, 277, 282.

²⁰ Uo. 287.

²¹ Szabó – Tonk: *Erdélyiek egyetemjárása 1022. sz.* 100.

²² Szabó Károly: *XVI. századi magyar magyar tudósok levelei*. XV. Jordanus János (?) Berzeviczy Mártonhoz, kelet nélkül (1575). Történelmi Tár 1881, 4. füzet. 491–492. Maga Szabó azt hitte, hogy ezt a levelet Thomas Jordanus írta, annak ellenére, hogy az aláírás egyértelműen Johannes Jordantól származik. A levél német fordítását dr. Peter Paulynak (Rheinische Friedrich-Wilhelms-Egyetem Bonn, Aloisiuskolleg Bonn) köszönöm. Úgy tűnik, hogy Berzeviczy mindkettőjüket, Johannes és Thomas Jordanust is ismerte. 1577-ben ugyanis a kolozsvári atyai háznál igénybe vették közvetítői szolgálatait. Stefan (II.) Jordan halála után ugyanis eladta a kolozsvári Óvárbán lévő apai házat. A jelentős, 1350 forintos bevétel egy részét Berzeviczy Márton kancellár vette át Bornemissza Gergely kolozsvári királybírótól és továbbította – valószínűleg Thomas Jordanusnak Brünnebe. Ez ellen tiltakozott néhány családtag később a kolozsvári tanácsnál. Vö. Serviciul Județean Cluj al Arhivelor Naționale ale României, Cluj-Napoca. Primăria orașului Cluj, Socotelile orașului Cluj, I/II, 144–146. A másolatot és a regesztát dr. Bogdándi Zsolt és dr. Gálfi Emőke kolozsvári történészeknek köszönöm. Lásd Binder: Közös múltunk 281.

²³ „*D. Thomae Iordano fratri charissimo Stephanus Iordanus Claudiopoli mittebat 1569.*” Továbbá: „Thomas Jordanus a kötetbe beírta Mátyás király állítólagos epitáfiumát, valamint jegyzetet írt annak a római Campo dei Fiorinál látható lovas kőperél és Budán készült egykori nimfás kútjáról is. E kötet másik példányát Heltai Gáspár küldte el neki, hogy azt egy gyógykezelés alkalmából átadja Miksa császárnak.” Magyar László András–Szentmártoni Szabó Béla: *Jordán Tamás (1539–1585)* = Kőszeghy Péter (szerk.): *Magyar Művelődéstörténeti Lexikon. Középkor és kora újkor*. Bp. 2005. 489–490.

- 1.1.1 Mod Anna, férje: Caspar Hutter Nagyszeben.
- 1.1.2 Mod Péter
- 1.2. Anna *1529. 01. 13. – †1574 (?), férje: Anton Hertzog, 1544. 06. 08.
 - 1.2.1 Johann Hertzog
- 1.3. Katharina *1533. 08. 25., férje: Peter Beck, 1548. 02. 12.
- 1.4. Hans/Johannes *1536. 02. 24. – †1575 után, erdélyi (?), Bécs (?)/Nagyszombat (?)
- 1.5. Barbara *1538. 04. 11. – †1544. 09. 08., Torda („Thorenburg“?).
- II. Magdalena [?] 1539. 06. 06.
 - 2.1. Thomas, *1540. 07. 11. Kolozsvár – †1586. 02. 06. Brünn (Brno) Susanna [erdélyi?], 1572.
 - 2.1.1. Karl Ludwig Jordan von Klausenburg
 - 2.1.2. Friedrich Jordan von Klausenburg
 - 2.1.3. Wenzel/Václav Prokop Jordan von Klausenburg
 - 2.1.3.1. Emilia Jordanus von Klausenburg, Paul Schede német lelkész felesége.
 - 2.1.3.2. leány
 - 2.2. Sebastian, *1542. 01. 06.
 - 2.3. Steffan, *1544. 04. 13. – †1544. 04. 21.
 - 2.4. Steffan (II), *1545. 07. 20. – †1577 előtt. Orsolya, utóbb Balázs deák felesége.
 - 2.4.1. Angalit.

3. 1. Thomas Jordanus tisztázott születési és elhalálzási adatai

Thomas Jordanus születését apja a következőképpen jegyezte fel: „A Margit-nap előtti vasárnapon anno 1540 megszülte első fiát és a Thomas nevet adta neki.” Minthogy Szent Margit napja július 13-a, Thomas Jordanus születésének a pontos dátuma 1540. július 11.²⁴

Kiigazításra szorul egyébként Jordanus halálának a dátuma is, ugyanis legtöbb életrajza szerint 1585. február 6-án vagy 12-én hunyt volna el,²⁵ csak újabban előkerült utalások alapján lett pontosítható halála éveként 1586.²⁶ Kortársa, a brünni patikus Georg Ludwig, a *Jegyzetek Georg Ludwig tanácsos és gyógszerész életéről és krónikájáról* című írás szerzője a következőket írta a híres morva főorvos haláláról: „1586 [...] február 6-án meghalt a nagy tudású Thomas Jordan von Klausenburg és 12-én a Szent János-templomba temették el”²⁷ Ezen adat helyességét az is alátámasztja, hogy Jordanus eddig ismert legutolsó levele flamand orvoskollé-

²⁴ Születése évében a város lakói még római katolikus vallásúak voltak, mivel Kolozsvárott a lutheri reformáció csak 1544-ben kezdődött el. Vö. Edit Szegedi: *Die Reformation in Klausenburg*. = Volker Leppin–Ulrich A. Wien (szerk.): *Konfessionsbildung und Konfessionskultur in Siebenbürgen in der Frühen Neuzeit*. (Geschichte Bd. 66), Stuttgart 2005. 77–88; Ulrich Andreas Wien: *Reformation in Siebenbürgen* = Ulrich Andreas Wien: *Siebenbürgen - Pionierregion der Religionsfreiheit. Luther, Honterus und die Wirkungen der Reformation*. Bonn–Hermannstadt 2017. 37–55.

²⁵ Franz M. Pelzl – Adaugtus Voigt – Ignaz von Born: *Abbildungen 47; Schriftsteller-Lexicon 238*; Weszprémi: *Succincta medicorum 148–149*.

²⁶ Radim Himmler: *Poznatky o lázních v 16. století v díle Tomáše Jorána z Klauenburka*. Zprávy Vlastivědného muzea v Olomouci č. 284, Olomouc 2002. 48–56.

²⁷ Christian d’Elvert (Hg.): *Mährische und schlesische Chroniken*. Herausgegeben von Dudik, nebst einer Chronik dieser Stadt von 1619–1621; eine Brünnner Chronik Ludwig’s, herausgegeben von Peter Ritter v. Chlumecky, Leopold’s Iglauer Chronik, herausgegeben von d’Elvert, Weidlich’s Chronik von M.-Trübau, Chroniken von Schönberg, Proßnitz, Ostrau, Kremsier, Landskron, Wesely, Ereignisse im hradischen Kreise 1605–1656, von Prziensky, u.a. Kaiserlich-Königliche Mährisch-Schlesische Gesellschaft zur Beförderung des Ackerbaues, der Natur- und Landeskunde. Historisch-Statistische Section. (Quellen-Schriften zur Geschichte Mährens und Österreich-Schlesiens) Brünn 1861.

gájához, a botanikus Carolus Clusiusához, 1585. október 27-én kelt.²⁸ Mi több, hivatali utóda és özvegyének második férje, Achilles Cromer doktor közös barátjukhoz, Clusiusához írt levelében 1586. február 18-án számolt be Jordanus haláláról.²⁹

3. 2. Hans Jordan kertvásárlása és felvétele a Krisztus Teste testvérületbe

Hans Jordan a szóban forgó kézirat első oldalán (3. ábra) jelzi, hogy 1535. május 1-én kertet vásárolt Nicklas Leynenwebertől a Kolozsvárral szomszédos Kolozsmonostor (szászul Appesdorf, németül Abtsdorf) felé vezető úton 1 forint 50 dénárért. Ezt Reppengassénak (Répa, Monostor utcának) nevezi, a kert Mathes Boimer szabó és Bernhart Topper szomszédtságában helyezkedett el. Az ügylettel kapcsolatban három polgárt: Hans Püdtner, David Schustert és Jacob Wolffartot, valószínűleg az ügylet tanút nevezi meg.³⁰

A kézirat második oldalán a második bejegyzésből kiderül, hogy 1533-ban tagja lett a kolozsvári Krisztus Teste testvérületnek („gotsleychemms bruderschafft”). Krisztus testének a kultusza a 13. századtól jelen volt a történelmi Magyarországon „a Krisztus Teste testvérületek, az ország számos városában egyházi vezetés alatt világiakat fogtak össze”.³¹ Magyarország német ajkú polgárok által is lakott városaiban, így Budán is a legtekintélyesebb polgárok voltak a tagjai.³² Nyilvánvaló tehát, hogy Hans Jordan belépése e testvérületbe társadalmi beilleszkedésének a jele volt. Társadalmi emelkedésének további állomásait 1535-ben *centumpaterré*, 1554-ben pedig tanácstaggá választása jelzi. Ekkor már a tizenkét tagú kolozsvári belső tanács hat szász tagja között szerepel, abban az évben, amikor veje, Mod András a királybíró volt.³³ A családapa egy házat birtokolt az óvári negyedben (*extra castrum*), Martin Beck és Balásfi Ferenc szomszédtságában,³⁴ valamint egy szőlőhegyet (1552, 1554), feltehetőleg a Kómálon (a mai Fellegváron).³⁵

19. Az ellenreformáció korában eltávolították a protestáns sírköveket a brünni Szent János templomból, így ott sem sírkő, sem emléktábla nem őrzi Thomas Jordanus emlékét.

²⁸ www.aerztebriefe.de/id/00026444; Jordanus Clusius levelezéséről lásd Robert Offner – Peter Pauly: *Briefe von Thomas Jordanus von Klausenburg an Carolus Clusius*. Humanistica Lovaniensia. Journal of Neo-Latin Studies LXVII (2018). nr. 2. (A továbbiakban Offner–Pauly: *Briefe*) 343–378. <http://humanistica.be/index.php/humanistica/article/view/267>

²⁹ www.aerztebriefe.de/id/00035165.

³⁰ Néhai Kiss András kolozsvári adatgyűjteményében 1557 és 1564 között Monostor utcai háztulajdonosként szerepel Hans Jordan, nem éppen mellette ugyan, de a közelében megtaláljuk a Thewpper/Tepper/Topper család házat is. A Bel-Monostor utca északi, az Óvár falához simuló házsora a Rapularum/Répa/Reppen fertályhoz tartozott. Az adatot Bogdándi Zsoltnak köszönöm.

³¹ Barna Gábor: *Kulissen des theatrum sacrum. Provisorische Kleinbauten im Dienst der Liturgie (Krippen, Heiliggräber, Fronleichnamszelte)* = Michael Prosser-Schell, (Hg.): *Szenische Gestaltungen christlicher Feste. Beiträge aus dem Karpatenbecken und aus Deutschland*. (Schriftenreihe des Johannes-Künzig-Instituts 13) Münster 2011. 66.

³² Kubinyi András: *Vallásos társulatok a késő középkori magyarországi városokban*. = Uő: *Főpapok, egyházi intézmények és vallásosság a középkori Magyarországon*. Bp, 1999. <http://sek.nyme.hu/btk/trti/urban.mate/> Dokumentumok/Kubinyi-Főpapok-egyhazi-intezmenyek-es-vallasosság%20(1).pdf (utolsó letöltés: 20. 08. 2018) 350.

³³ Vö. 52. lábjegyzet.

³⁴ A Jordan-ház 1565-től 1571-ig bizonyíthatóan az Óvár negyedben volt. Vö. Primăria oraşului Cluj, Socotelile oraşului Cluj, Serviciul Judeţean Cluj al Arhivelor Naţionale ale României, Cluj-Napoca (SJAN-Cluj), S. 1565: 1/IX. p. 132; 1566: 1/IX. p. 232-233; 1567: 1/XIII. p. 26; 1568: 1/XIII. p. 119; 1569: 1/XIII. p. 194; 1570: 1/XIII. p. 290; 1571: 1/XIII. p. 372. Felhasználtam a Binder Pál hagyatékában levő adatgyűjteményt Kolozsvár varostörténetéről, valamint Kiss András feljegyzéseit, mindkettő a kolozsvári Erdélyi Múzeum-Egyesület könyvtárának kéziratárában található. Balásfy Ferencről vö. Bogdándi Zsolt: *A kolozsvári Balásfiak. Egy deákcsalád felemelkedése a 16. században*. Református Szemle XCVI(2003). 6. sz. 807–812.

³⁵ Vö. Fond magistratul oraşului şi scaunului Sibiu, Colecţia de doc. medievale U IV. Nr. 633 és U V, Nr. 604.

A közelmúltig nem volt tudomásunk Hans Jordan foglalkozásáról. Egy eddig figyelmen kívül maradt forrás arra enged következtetni, hogy Hans Jordan az 1550-es években bányavállalkozó lehetett. A forrás egy perirat, amelyből kitűnik, hogy Jordan egy ezüstabánya (*fodina montana*) és egy aranyosbányai kohó megvétele kapcsán 1550-ben perbe keveredett a korábbi tulajdonossal.³⁶ Kérdés persze, hogy ő kizárólag csak nemesfém-kitermeléssel és -kereskedelemmel foglalkozott-e vagy sem, nevét viszont nem találjuk sem Kolozsvár ötvösei között, sem az abban az időben Erdélyben működő Fugger-kötődésű Hans Dernschwam környezetében.³⁷ Az ismertetett adatokból a kolozsvári Jordan család vagyonosságára és kiemelkedő társadalmi helyzetére következtethetünk. Ezt leányai előnyös házasságain kívül megerősíti az a tény is, hogy két fiát külföldön taníttatta, Thomas külföldi tanulmányait (Szászország, Franciaország, Svájc, Itália, Bécs) több mint tíz éven keresztül finanszírozta. A tanulmányi és vizsgakövetelmények hat-hét év orvosi képzést írtak elő, így igen magas utazási és életviteli költségekkel, valamint vizsgadíjakkal kellett számolni. Pusztán az a tény, hogy fia több mint tíz évet töltött el külföldön, beleértve hároméves itáliai tanulmányútját, miután Valence-ban (1562) megszerezte orvosdoktori címét, ritkaságnak számított erdélyi és magyarországi viszonylatban. Jordan „házi krónikája” harmadik oldala értékes tájékoztatást nyújt az ő társadalmi helyzetéről, de foglalkozására nézve sem abban, sem Jakob Elek monumentális várostörténetében, sem Binder Pál dolgozataiban nem lelünk információkra.³⁸

3. 3. A kolozsvári városi tanács megválasztása 1535 karácsonyán

Kolozsvárt a 16. század közepén mintegy nyolcezren lakták: Brassó és Nagyszeben mellett tehát Kolozsvár az 1526 után három részre szakadt Magyar Királyság erdélyi részének harmadik legnagyobb, gazdaságilag és kulturálisan egyaránt virágzó városa volt.³⁹ Kolozsvár lakossága – mint több más kisebb erdélyi városé is – nagyjából fele-fele arányban szászokból és magyarokból, a két „rendi nemzetből” állt, és a várost egy régi (1458) megállapodás alapján, paritásos német–magyar közös városi tanács (magisztrátus) irányította. Mindkét nemzet 50-50, úgynevezett „százférfiút”

³⁶ Fond magistratul oraşului şi scaunului Sibiu, Colecţia de doc. medievale U IV. nr. 584. A másolatot és a regesztát dr. Bogdándi Zsolt és dr. Gálfi Emőke történészeknek köszönöm.

³⁷ Flóra Ágnes: *Kolozsvári ötvösregesztum (1549–1790)*. Lymbus. Magyarságtudományi forrásközlemények. Bp. 2003. 25–74. Sarah Schmid levéltáros 2017. nov. 23-án a szerzőhöz írt levele, Fürstlich und Gräfllich Fuggersches Familien- und Stiftungsarchiv, Ziegelstr. 29, 89407 Dillingen [A Fugger hercegek és grófok családi és alapítványi levéltára, Ziegel utca 29. 89407 Dillingen]: „Azonkívül sajnos nem találtam sem a Pölnitz-kötetben [Götz von Pölnitz: *Anton Fugger*. Bd. 2/1 (1536-1543), Bd. 2/2 (1544-1548), Bd. 3/1 (1548-1554), Bd. 3/2 (1555-1560)] vagy más Anton Fuggerről szóló műben, a Dernschwam-kötetben „Tagebuch einer Reise nach Konstantinopel und Kleinasien“ vagy a Peter Kaluséban „Die Fugger in der Slowakei“ utalást az Ön által megnevezett Hans Jordanról.“ Ezúttal köszönöm a levéltáros asszonynak a szívélyes segítséget és erőfeszítését. Vö. Hans Dernschwam: *Erdély, Besztercebánya, törökországi útinapló*. Közreadja Tardy Lajos (Bibliotheca historica). Bp. 1984; Hans Dernschwam – Franz Babinger – Jörg Riecke: *Hans Dernschwam's Tagebuch einer Reise nach Konstantinopel und Kleinasien (1553/55)*. Ins Neuhochdeutsche übersetzt von Jörg Riecke. Berlin 2014.

³⁸ Binder: *Közös múltunk* 201–234, 277–309, 356–362. Binder Pál tudományos hagyatéka az EME kéziratárában található, és jelentős, mindeddig kiadatlan kutatási eredményeket tartalmaz.

³⁹ A „kincses Kolozsvár”-nak nevezett város a 16. század végére egyre inkább a függetlenedő Erdély központjává lett, számos országgyűlés, fejedelmválasztás és zsinat színhelyéül is szolgált. Lásd még: Ulrich Burger: *Klausenburg*. Cluj-Napoca 2007; Rudolf Gräf: *Klausenburg - Begegnungsorte*. (Studia Germanica Napocensia, Bd. 1) Cluj-Napoca 2009; Rudolf Gräf (Hrsg.): *Klausenburg - Persönlichkeiten*. (Studia Germanica Napocensia, Bd. 2) Cluj-Napoca 2010; Binder: *Közös múltunk* 201–232. Vö. Lupescu Makó Mária (főszerk.): *Cluj – Kolozsvár – Klausenburg 700. Várostörténeti tanulmányok. Studii de istorie urbană*. Kvár/Cluj-Napoca 2018.

(centumpatert, Hundertmann) állíthatott.⁴⁰ A vallási és társadalmi célú intézmények, épületek közös használatát, vagy éppen az egyházi és világi (lelkészi, polgármesteri, királybírói) tisztségek viselésének ritmikus váltakozását szigorúan szabályozták. Ez a rendezett és kiegyensúlyozott, bár nem mindig konfliktusmentes szász–magyar paritásos rendszer leginkább a korabeli Buda és Kassa viszonyához hasonlított.⁴¹

Hans Jordan kolozsvári közéleti szerepvállalását tükrözi, hogy Heltai Gáspár, a város humanista reformátora valószínűleg szoros kapcsolatban állt vele. Egy állítás szerint Heltai *Trostbüchlein* (1551) című kiadványát Hans Jordannak ajánlotta.⁴² Noha az ajánlás szövegét nem ismerjük, az ajánlás pusztá tényéből arra is következtethetünk, hogy a tehetős kolozsvári polgár, Hans Jordan pártfogója, anyagi támogatója lehetett 1543-ban a Wittenbergben tanuló Heltai Gáspárnak. Talán Heltai befolyása is szerepet játszott abban, hogy Hans Jordan később a fiait, Johannest és Thomast is Wittenbergbe küldte tanulni.⁴³

Tizenöt évvel Erdélybe települése után, 1535. december 26-án Hans Jordant beválasztották a kolozsvári százak tanácsába. Az eseményt, mint életének egyik legfontosabb mozzanatát érdemesnek tartotta megörökíteni, ily módon feljegyzése hiteles betekintést nyújt – a százak tanácsa új tagjának szemszögéből – az 1535. év végén lezajlott kolozsvári tanácsválasztásról. A választhatóság követelménye volt az írással igazolt tisztességes származás, valamint a tiszteletreméltó foglalkozás. A külső tanácsba való felvételének leírása lehetőséget nyújt arra, hogy bemutassa a tanács év végi, karácsony táján végbement megújítását. Ekkor egyrészt az évente cserélendő tisztségviselőket, másrészt az elhunyt vagy elköltözött tanácsstagokat helyettesítették.⁴⁴ Jordan megnevezi a két új bírót, a főbíró (*judex primarius*) Lorenz Beck és a királybíró (*judex regius*) Nadg Schala (Nagy Salathiel)⁴⁵ személyében, és felsorolja a belső tanács hat másik, a paritás elvének megfelelően választott szász és magyar tagját.⁴⁶

Az alábbiakban párhuzamba állítjuk a Jordan által megnevezett tanácsstagok nevét, valamint zárójelben, dőlt betűvel az „esküdt urak” (*jurati cives civitatis Coloswariensis*) Binder Pál által 1536-os és 1537-es forrásokból rekonstruált névjegyzékét.⁴⁷

1536	1537
Nadg Schala (<i>Nadg Schola</i>)	<i>Steffan Goldschmidt Richter</i>
Lorenz Beck (<i>Lorincz Beck, Richter</i>)	Nadg Schala (<i>Nag Schola</i>)
Veltten Vrprigh (<i>Velten Urpriger</i>)	Veltten Vrprigh (<i>Valentin Urpriger</i>)

⁴⁰ *Urkundenbuch zur Geschichte der Deutschen in Siebenbürgen*. Band 6, Nr. 3102, 2f. (Online: <http://siebenbuergen-urkundenbuch.uni-trier.de/catalog/3412>, (utolsó letöltés 2018. december 23.)); Vö. Konrad Gündisch: *Das Patriziat siebenbürgischer Städte im Mittelalter*. Köln, Wien 1993 (Stud. Trans. 18) 83.; Binder: *Közös múltunk 201–234*.

⁴¹ Rudolf Schuller: *Aus der Vergangenheit Klausenburgs*. Cluj-Klausenburg 1924. 69–74. Vö. Grete Lang: *Die Nationalitätenkämpfe in Klausenburg im ausgehenden Mittelalter*. Veröffentlichungen des Südost-Institutes München. Nr. 23 (1941).

⁴² *Schriftsteller-Lexicon* 238; Borsá: *Drucke* 59–60. Sajnos nem maradt fenn egyetlen példánya sem ennek a műnek.

⁴³ Szabó–Tonk: *Erdélyiek egyetemjárása* 596. sz. 61.

⁴⁴ Jakab Elek: *Kolozsvár története*. I. Buda 1870. (A továbbiakban Jakab: *Kolozsvár*) 618; Jakab Elek: *Oklevéltár Kolozsvár története első kötetéhez*. I. Buda 1870. (A továbbiakban Jakab: *Oklevéltár*).

⁴⁵ Egy 1559-es oklevélben az egykori királybíró (1535) és pékmester neve Nagy Salathielként jelenik meg. Vö. Jakab: *Oklevéltár* 391.

⁴⁶ A paritásosi elven működő önkormányzati hivatalokról és intézményekről lásd Binder: *Közös múltunk 201–234*.

⁴⁷ Uo. 281–282.

1536	1537
Steffan Munch (<i>Steffen Munch</i>)	Steffan Munch (<i>Steffan Munch</i>)
Hans Bornemissa (<i>Hans Bornemisza</i>)	Hans Bornemissa (<i>Hans Bornemisza</i>)
Hans Weys (<i>Thong Weys</i>) Sic!	-
Merten Krissen (<i>Merth Krischen</i>)	Merten Krissen (<i>Merth Krischen</i>)
Hans Leyckob teutsch (<i>Hans Layckeb teutsch</i>)	Hans Leyckob teutsch (<i>Hans Leyckeb als teustch</i>)
Lazlo Petschi (<i>Lazlo Petschy</i>)	Lazlo Petschi (<i>Lazlo Petschi</i>)
Fabian Diack (<i>Fabian Diack</i>)	Fabian Diack (<i>Fabian Diack</i>)
Janusch Swegeß (<i>Janus Süveges</i>)	Janusch Swegeß (<i>Januss Schüveges</i>)
Symon Zeke (<i>Simon Zeckl</i>)	Symon Zeke (<i>Simon Zeckl</i>)
Peter Termin (<i>Teremi Peter</i>)	Peter Termin (<i>Peter Teremi</i>)
Gergel Menghe (<i>Mengher Gergel ungerisch purger</i>)	Anderysch Mod (<i>Andreash Mod als ungarisch burger</i>)

A Jordan által felsorolt esküdt urak 1535-beli névjegyzéke azonos tehát az egy, illetve két évvel későbbi Binder-féle névjegyzékkel. A városi tanácsosok megválasztása a következő napon is folytatódott. A leköszönő bírók vezetése alatt választhatták az esküdteket (a belső tanács tagjait), s azok választották meg az új bírót. Oka Jordan Menghe(r) Gergel magyar tanácsos halála volt. Az ő helyét kellett újra betölteni, hogy a *centumpaterek* létszámát kitöltsék.⁴⁸ Jordan beszámol a városi tanács határozatáról, amelyet az üléseket kétszer elmulasztó százférfiak ellen hoztak.⁴⁹ Egy nappal később, 1535. december 27-én (pénteken) került sor a belső tanács, valamint a szász nemzet soraiból való Stefan Goldschmidt városbíró újrválasztására, aki ezt a tisztséget Lorenz Becktől vette át. Azután leírja a kolozsvári tanácsosok általi hármas hivatalos megerősítés folyamatát.

Jordan beszámol a városi tanács határozatáról, amelyet az üléseket kétszer elmulasztó esküdt polgárok, azaz a belső tanács tagjai ellen hoztak. Az ő feladatuk volt az adó felszedése. Ennek fejében adómentességet élveztek. Az 1535. évi szabálylevél értelmében, ha az adóbehajtást elmulasztották, akkor saját javaikból kellett a hiányt pótolják. A második cikkely szerint, ha kétszer hiányoztak a tanács üléséről, akkor elvesztették adómentességüket. Ezeket a szigorításokat az esküdt polgárok – Pécsi László szónoklatával – egyhangúlag elutasították, és tiltakozásként lemondtak tanácsbeli tisztségükről. A szászak tanácsa a közérdekre hivatkozva mégis elfogadta a rendelkezést. Végül megválasztották a bírót, és ezzel talán a konfliktus is megoldódhatott.

A vizsgált kézirat szerzője az évek során tovább emelkedett a városi tisztségviselők ranglétráján. Nem ismert ugyan, hogy mikor választották be Hans Jordant a város belső tanácsába, de 1554-ben már a szász nemzet hat képviselője között (2. oszlop, 5. sor) található a neve. Abban az évben éppen a veje, Mod András volt a királybíró Kolozsvárott.⁵⁰

⁴⁸ Jakab: *Kolozsvár* 618.

⁴⁹ Szapolyai János király 1537. február 25-i rendelete a kolozsvári városi tanács választásáról. A részvételi feyelmet már az első cikkelyben szabályozták, a távolmaradó tanácstagokra 10 forintos büntetést szabtak. Lásd Jakab: *Kolozsvár* 618. Ennél még korábbi hivatkozások is ismertek hasonló szabályozásokra. Vö: *Das Ofner Stadtrecht. Eine deutschsprachige Rechtssammlung des 15. Jahrhunderts aus Ungarn*. Weimar 1959.

⁵⁰ “*Electus consulatus in annum [sic!] Domini 1554 d[ominus] judex Mod András etc.*” Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára (MNL OL), R 374 – Kolozsvár városra vonatkozó iratok, II. sorozat, IV. kötet – Vegyes iratok, 2a csomag, fol. 14r. A másolatért dr. Pakó Lászlónak tartozom köszönettel.

D. Judex Mod Andras	
Aztalos Mýhalý	Stephen Mwnch
Ewthwes Jstwan	Stephen Schram
Zechý Györgh	Sebastian Pulacher
Chanady Anthal	Wolffang Czýkker
Fodor Jstwan	Hanß Jordan
Kalmar Lazlo	Dominicus Schespriger

4. Thomas Jordanus von Klausenburg (1540–1586) aktualizált rövid életrajza

A családjáról felderített, zömében eddig ismeretlen részletek bemutatása alkalmat kínál Hans Jordan híres tudóssá vált fia pontosított életrajzának felvázolására. Thomas Jordanus orvosnak, aki magyarul Jordán Tamás, csehül Tomáš Jordan néven is ismert, az első életrajzai a 18. századból valók, ezek *David Czvittinger* Tudós-lexikonjában,⁵¹ *Christian Wilhelm Kestner* Orvos- és tudós-lexikonjában,⁵² *Franz Martin Pelzl* Morvaországi Tudós- és Művész-lexikonjában,⁵³ valamint *Weszprémi István* magyar és erdélyi orvos-életrajzi lexikonjában,⁵⁴ illetve *August Hirsch* orvosbiográfiájában olvashatók.⁵⁵ Alapvető és önálló kutatási eredményekkel kiegészített Jordanus-életrajzokat köszönhetünk *Györy Tiboron*⁵⁶ kívül két brünni német orvostörténésznek, *Alexander Rittmannnak*⁵⁷ és *Gustav Gellnernek*.⁵⁸ Számos további közlemény és szócikk gazdagította kisebb-nagyobb kiegészítésekkel a róla szóló adatokat a német, cseh és magyar nyelvű orvostörténeti irodalomban.⁵⁹ Jordanus balneológiai munkássága

⁵¹ Czvittinger: 186–188.

⁵² Christian Wilhelm Kestner: *Medicinisches Gelehrten-Lexicon*. Jena 1740. 433.

⁵³ Franz M. Pelzl, Aдаугтus Voigt, Ignaz von Born: 20–24.

⁵⁴ Weszprémi: 148–153.

⁵⁵ August Hirsch–Wilhelm Habering–Franz Hübotter (Hrsg.): *Biographisches Lexikon der hervorragenden Ärzte aller Zeiten und Völker*. [vor 1880]. München, Berlin 1962. 453–454.

⁵⁶ Tiberius von Györy: *Morbus hungaricus eine medico-historische Quellenstudie; zugleich ein Beitrag zur Geschichte der Türkenherrschaft in Ungarn*. Jena 1901. 1–35; Tiberius v. Györy: *Der Morbus Brunogallicus (1577) Ein Beitrag zur Geschichte der Syphilisepidemien. = Zur historischen Biologie der Krankheitserreger*. Giessen 1912. 1–190.

⁵⁷ Rittmann: *Thomas Jordanus* 239–240; Alexander Rittmann: *Culturgeschichtliche Abhandlungen über die Reformation der Heilkunst. Thomas Jordanus von Klausenburg*. Brünn 1869. 17–74.

⁵⁸ Gustav Gellner: *Tomáš Jordán*. K 350. výroci jeho smrti. (I–II.) Casopis Matice Moravské Brünn/Brno (1936). 85–140, 315–354.

⁵⁹ Pataki Jenő: *Kolozsvári Jordán Tamás*. Pásztorú 10(1924). 21. sz. 269–271; Julius von Magyary-Kossa: *Ungarische medizinische Erinnerungen*. Bp. 1935. 269–275; Molnár Béla: *Kolozsvári Jordán Tamás – a 400 éves balneologus*. Gyógyászat (1939) 373–422; Magyary-Kossa Gyula: *Magyar orvosi emlékek. Értekezések a magyar orvostörténelem köréből*. I–II. Bp. 1997. 117–121; Magyar László András – Szentmártoni Szabó Béla: *Jordán Tamás (1539–1585) = Köszeghy Péter (szerk.): Magyar Művelődéstörténeti Lexikon. Középkor és kora újkor*. IV. Bp. 2005. 489–490; Magyar László András: *Jordán Tamás (1539–1585) = Kapronczay Károly – Vizi E. Szilveszter (szerk.): Híres magyar orvosok*. Bp. 2003. 25–28.

vonatkozásában *Radim Himmler* cseh nyelvű tanulmánya a legújabb keletű.⁶⁰ Jordanus levelezésének a vizsgálata eddig háttérbe szorult nyomtatott írásainak az elemzése mellett, noha a morvaországi főorvos kora tudományos közéletében valóban jelentős szerepet játszott. Már diákkorától kezdve sikerrel fáradozott kapcsolathálózata kiépítésén, és kapcsolatainak megszilárdításán.⁶¹

Lutheránus környezetben kezdődött Thomas Jordanus neveltetése, aki szülővárosa ez idő tájt már reformált iskolájában tanult, Vizaknai Gergely tanította, de szellemi fejlődésére minden valószínűséggel Heltai Gáspár gyakorolt mély hatást. Tizenöt éves korától peregrinált.⁶² Először Wittenbergbe iratkozott be 1555 novemberében,⁶³ ott, akárcsak pár évvel korábban Hans/Johannes nevű féltestvére, az *artes liberales* fakultást látogatta.⁶⁴ A lutheri reformáció központjában töltött tanulóéveiről gyakorlatilag csupán annyit tudunk, hogy a híres humanista és reformátor *Philipp Melancthon* tanítványa volt.⁶⁵ Ezt Thomas Jordannak egy újonnan előkerült, 1559. május 14-én Kolozsvárott keltezett s burgundiai diáktársához és barátjához, *Hubert Languetus*hoz intézett, Wittenbergbe küldött levele is bizonyítja. Ebben Melancthont (1497–1560), akinek Languetus a közvetlen baráti köréhez tartozott, *praeceptor*ként említi.⁶⁶

Ezután valószínűleg Wittenbergen át Hubert Languetus és feltehetően Berzeviczy Márton kíséretében a párizsi egyetemre látogatott (1560), ahol a bölcsészet (később *Adrianus Turnebus* és *Jacobus Carpentarius* tanárait említi) mellett már orvostant is hallgatott a híres *Jean Fernel* (1497–1558) tanítványainál, *Luis Duret* (1527–1586) és *Jacques Goupyl* (1525–1564) orvostanároknál. A kiváló montpellier-i egyetem orvosi iskolájának anyakönyvébe 1561. október 1-jén írta be nevét, ahol két kiváló orvos és természettudós, *Guillaume Rondelet* (1507–1566) és *Laurent Joubert* (1529–1583) voltak tanárai. Az utóbbi, az ókori gyógyfürdőkről szóló, *De balneis antiquorum* című könyv szerzője, egyben erdélyi tanítványának szállásadója is volt.⁶⁷ Valószínűleg az első francia vallás- vagy „hugenotta háború” kitörése készítethette menekülésre

⁶⁰ Radim Himmler: *Poznatky o lázních v 16. století v díle Tomáše Jorána z Klauzenburka*. Zprávy Vlastivědného muzea v Oloumuci č. 284 (2002). 48–56.

⁶¹ E tanulmány szerzője Jordanus levelezésének eddig 90 darabját gyűjtötte össze. Közlésük folyamatban van. Robert Offner: *Thomas Jordanus ismeretlen levelei Carolus Clusius*hoz. Orvostörténeti Közlemények / Communicationes De Historia Artis Medicinae 238–241(2017). 171–198; Robert Offner: *Neues zu Conrad Gessners Kontakte zu Ungarn und Siebenbürgern: Ein Brief des Klausenburger Arztes Thomas Jordanus aus Padua (1563)* = Leu B. Urs – Optiz Peter (szerk.) *Conrad Gessner und die Renaissance der Wissenschaften/Conrad Gessner and the Renaissance of Learning*. Berlin/New York [előkészületben 2019]; Offner–Pauly: Briefe.

⁶² Jordanus *Brunno-Gallicus, seu luis novae in Moravia exortae descriptio* (1580) című művében említi Vizaknai Molnár Gergelyt mint „szelleme első kibontakoztatóját”, aki a kolozsvári iskola rektora (1545–1553), utóbb lelkipásztor (1553–1558 k.) és Kolozsvár reformátorának, Heltai Gáspárnak harcostársa volt. Vö. *Erdélyiek egyetemjárása* 896. sz.

⁶³ Szabó–Tonk: *Erdélyiek egyetemjárása: 2727. sz. Thomas Jordan Clausenburgensis Transylvanus 1555. nov. 23-án iratkozott be Wittenbergben*.

⁶⁴ Uo. 1022. sz.: *Johannes Jordan Transylvanus 1550. jún. 9-én iratkozott be Wittenbergben*.

⁶⁵ Ő maga nem említi Wittenberget főiskolái közt Alessandrinohoz írt ajánlásában, de szellemiségében és későbbi kapcsolatainak kialakulásában Wittenberg (főleg Melancthon) fontos szerepet játszott. Ott több olyan ismerté vált személy tartozott diáktársai közé, mint Hubert Languetus, Christian Scheseus, Calixtus Honterus, Georg Purkircher, Christoph Ungnad, Paul Kertzius, Balsarati Vitus János, Andreas Daum és sokan mások.

⁶⁶ www.aerztebriefe.de/id/00030854. Melancthont kortársai és utókora *Praeceptor Germaniae*ként, Németország tanítójaként tisztelte.

⁶⁷ Hermann A. Hienz – Joseph Trausch – Friedrich Schuller: *Schriftsteller-Lexikon der Siebenbürger Deutschen. Bibliographisches Handbuch für Wissenschaft, Dichtung und Publizistik*. (Schriften zur Landeskunde Siebenbürgens, Bd. 7,7) Köln 2000. (A továbbiakban Hienz: *Schriftsteller-Lexikon*) 383; Trausch: *Schriftsteller-Lexikon* 237–240.

Jordanust, aki 1562-ben már a dauphinéi Valence egyetemén (1452–1792) – az augsburgi *Leonard Rauwolff*al, a későbbi neves orvos-botanikussal együtt – nyert orvosdoktori címet.⁶⁸ A téli szemeszterre már Bázelen iratkozott be, de peregrinációját hamarosan Itáliában folytatta. Útja során, 1562. október 1-jén meglátogatta Zürichben Konrad Gessner városi orvost. A sokoldalú svájci író, polihisztor és híres természettudós Gessnernek Jordanus hű követőjévé szegődött.⁶⁹ 1562. október 23-án már a padovai egyetem diákjai között találjuk. 1564-ben Bolognába költözött, majd peregrinációját Pisában, illetve egy évvel később Rómában folytatta. 1566 elején Itáliából visszatérve a bécsi egyetemen nosztrifikáltatta (*repetitio*) a francia Valence-ban szerzett orvosdoktori címét, s felvétette magát az orvoskarra is. Alig pár hónappal később II. Miksa császár Jordanust, az orvosi kar dékánja ajánlására a császári hadsereg főorvosává nevezte ki. *Ludwig Ungnad von Sonegg* tábornok komáromi táborában súlyos járvány (kiütéses tífusz) tört ki, a régen úgynevezett *Morbus Hungaricus* vagy más néven *Lues Pannonica*.⁷⁰ Miután a császári hadsereg az 1566-os török elleni hadjárata nagyobb csata nélkül, de hatalmas, járványok okozta emberi veszteséggel véget ért, Thomas Jordanus Bécsben kezdett praktizálni. Ott adta ki 1567-ben *Oratio* címmel az orvosi karon tartott beköszöntő előadását,⁷¹ és írta meg a *De lues Pannonica* című munkáját, amellyel felhívta magára a kortárs tudomány figyelmét. Mivel ő a *Magister sanitatis* (járványfelügyelő) életveszélyes állást nem fogadta el, ez összetűzésekhöz és végül szakításhoz vezetett a bécsi orvosi karral. A tudománypártoló *Karl von Zierotin* (*Žerotín*) morva gróf és a Cseh Testvérek meghívására 1569-ben Brűnnbe települt át. Miután ellátogatott kollégájához és támogatójához, *Johannes Crato von Krafftheim*hez II. Miksa prágai udvarába, és befejezte karlsbadi kúráját, 1570-ben a morva rendek az őrgrófság főorvosává, *protomedicus*ává választották Jordanust. 1572-ben megházasodott, Susanna (?) nevű nejét egyes szerzők erdélyinek tartják.

1575-ben Bázelen kiadta *Ján Dubravius* kibővített *Historia Bohemicáját*.⁷² Még ugyanabban az évben morva lovagi címet kapott, szülővárosa után „von Klausenburg” (z *Klauznburgku* vagy *de Clausoburgo*) előnévvel. 1577-ben Brűnnben járvány tört ki, amelyet Jordanus extragenitálisan terjedő szifiliszként azonosított. Erről szóló tanulmányát 1580-ban és 1583-ban Majna-Frankfurtban publikálta.⁷³ Ezt követően több, színvonalas orvosi munkát is kiadott,

⁶⁸ Arnold Huttmann: *Thomas Jordanus (1540-1585)*. = *Ostdeutsche Gedenktage 1985. Persönlichkeiten und historische Ereignisse*. Bonn 1985. (A továbbiakban Huttmann: Thomas Jordanus) 35–37; Franz Wolfgang Rieppel: *Leonhard Rauwolf. Ein Beitrag zu seiner Biografie*. Deutsche Medizinische Wochenschrift 80(1955). 654–655. és Simone Herde – Tilmann Walter: *Neues zur Biographie des Augsburger Arztes und Orientreisenden Leonhard Rauwolf (1535-1596)*. Sudhoffs Archiv. Zeitschrift für Wissenschaftsgeschichte 94(2010). 129–156.

⁶⁹ Vö. Az 59. jegyzettel.

⁷⁰ Ezt a megfigyelését először 1567-ben közölte Majna-Frankfurtban a következő címmel: *Pestis phaenomena seu de iis, quae circa febrem pestilentem apparent exercitatio. Accedit Bezoar lapide descriptio*. A tudomány mai állása szerint hastífuszjárványról lehetett szó. Kemenes Pál: *Orvosi levelezés a XVI. században*. Orvosi Hetilap 132(1991). 20. 1095–1096; Kemenes Pál: *Az orvosi gondolkodás szellemtörténeti háttere a XII. századtól a XVI. század végéig, különös tekintettel Dudith András és Jordán Tamás munkásságára*. Kandidátusi értekezés (Orvostudomány, társadalomorvosstan) Bp. 1994. 53–59.

⁷¹ *Th. Jordani oratio ante enarrationem libri Galeni: Quod animi mores sequantur temperamentum corporis*, Wien 1567.

⁷² <https://books.google.co.uk/books?id=1XdJAAAACAAJ&printsec=frontcover&hl=de&source=gbsgesummaryr&cad=0#v=onepage&q&f=false> (Letöltés: 06.04.2017.)

⁷³ „1577 december 13. után Brűnnben újabb járvány tört ki, amely a város, valamint az elővárosok lakosságából kb. 180 áldozatot követelt. Az epidémia egy fűrdőből indult útjára, ahol a vendégeken eret vágtak, és utána megköpölyöztek őket: a köpölyözés helyén utóbb nagy daganatok nőttek. Jordanus állította, hogy ez egyfajta extragenitális szifilisz

egyebek között Morvaország gyógyvízeiről is írt.⁷⁴ Levelező partnerei sorában olyan kiváló humanistákat, főleg orvosokat, találunk, mint Carolus Clusius, Johannes Crato von Krafftheim, Joachim II Camerarius, Dudith András, Konrad Gessner, Hubert Languetus. Élete utolsó hónapjaiban Jordanust szélütés érte, féloldalára megbénult (hemiplégia), többé nem tudott írni, halálának oka is egy újabb agyvérzés lehetett.⁷⁵ 1586. február 12-én, 46 esztendősen hunyt el. Őt gyermeket hagyott hátra, akiket – állítólag erdélyi származású – feleségének második férje és hivatalbeli utódja, a sziléziai *Achilles Cromerus* orvos és botanikus nevelt föl. Thomas Jordanus cseh- és morvaországi leszármazottai előkelő udvari tanácsosok és más magas tisztségek viselői lettek. Jordan von Klausenburg nevet viselő leszármazottai háromszáz évig, a 19. századig nyomon követhetők Csehországban.⁷⁶

Összefoglalás

Hans Jordannak a családi bibliájába írott feljegyzései (Nagyszeben, Brukenthal Nemzeti Múzeum Könyvtára) új adatokkal gazdagították a személyét illető ismereteinket. Dialektusa arra utal, hogy a felnémet nyelvterületről származott. Feljegyzései új információkat nyújtanak a családjáról (feleségei, gyermekeinek születése, lányainak házasságkötése), kertvásárlásáról és az 1535-ös kolozsvári városi tanácsválasztásról. Hans Jordan feljegyzései kiválóan kiegészítik Kolozsvár polgárainak eddig ismert, főleg a 17. és a 18. századból származó emlékiratait is.⁷⁷ A kézirat szolgáltatta adatok alapján született elemzést és a kutatás első eredményeit e tanulmányban mutatuk be. A prozopográfiai szempontból is releváns új adatok lehetővé teszik, hogy a kolozsvári születésű Thomas Jordanus, az első morvaországi főorvos, neves kutató és tudós szerző életrajzát (születésnapja: 1540. július 11.) pontosítsuk és újabb részletekkel egészítsük ki.

volt. A járvány azonnal véget ért, mielőtt a fürdőt 1578 húsvétján tanácsára bezárták.“ Huttmann: *Thomas Jordanus* 36. Jordanus műveinek jegyzéke: Trausch: *Schriftsteller-Lexikon* 237–240; Hienz: *Schriftsteller-Lexikon* 383.

⁷⁴ Czittinger és biográfus követői szerint *De Aquis Medicatis in genere commentariolus* című írása kéziratban maradt, hollétét azonban mindmáig nem sikerült kideríteni.

⁷⁵ Lásd Johannes Crato Joachim II Camerariusnak írott levelét. Boroszló, 1585. március 13. (Erlangen, UB, Trew, Crato von Krafftheim Nr. 1226 Regest [Svenja Wenning/Ulrich Schlegelmilch] itt: www.aerztebriefe.de/id/00009090. (utolsó letöltés: 2017. január 20.). Vö. Offner: *Neue Daten* 104.

⁷⁶ Joseph Bergmann: *Medaillen auf berühmte und ausgezeichnete Männer des Oesterreichischen Kaiserstaates, vom XVI. bis zum XIX. Jahrhunderte. In treuen Abbildungen, mit biographisch-historischen Notizen.* Wien 1857. 109–114; Rittmann: *Thomas Jordanus*; Alexander Rittmann (Hrsg.): *Culturgeschichtliche Abhandlungen über die Reformation der Heilkunst.* I. Heft. Brünn 1869. 17–74; Gustav Gellner: *Thomas Jordans epidemiographische Werke über Lues pannonicus und Morbus brunngallicus.* Medizinische Zeitschrift Hermannstadt/Sibiu (1938) 37–47; Paul Binder: *Medicii clujeni din secolul al XVI-lea.* Anuarul Institutului de Istorie Cluj-Napoca 1991. 203–206. Lásd még az 57. jegyzetet.

⁷⁷ Vö. Bálint József (bev. tanulmány) – Pataki József (válogatta, jegyzetek, szerk.): *Kolozsvári emlékirók 1603–1720.* Buk. 1990.

Függelék⁷⁸

N(otta) vff Samstag (phili)pi Jacobi anno 1535⁷⁹ hab ich hans Jordan
 kaufft ein garten⁸⁰ gelegen vndtten im appeßdorff stoß vff den tumes⁸¹
 zwyschen mathes Boimer schneyder vnd bernhart topper
 von Nicklaß leynenweber Jn der repperngaßen⁸² p[er] fl[orenum] 1 d 50
 [g]elt munczi [?] vnd vff gewelten tag philipi Jacobij halben [...] meysten
 Gedenncken / doby sein gewest / hans püdtner Dauidt schuster
 vnd Jacob Wolffart als ein f [...] en garten
 So [...] ria
 Jtt(em) denn erstenn dag d [...] g[?] ll [?]
 [...] peth leuithivirn [?]
 Jtt(em) denn 24 Junyus [...] ren Burg komen
 Der ist weiß [...] r alle deinigen zum
 bester Kür [...]

Notta Jm Jar 1520 bin ich Hans Jordan Jn Sipenpurgen gein
 Klausenpergk Erstlich komen, sampt meyne hawsfrawe anna
 Notta Jm Jar 1525 vff den nechsten freytag nach pffingsten⁸³
 Jst mein dochter margarethe vff erdtrich geporn worden vnd volgendts
 im iar 1540 vff marttijn⁸⁴, mod andres, then [?] verheydradt worden von Jrs [?]
 Darnach Jm Jar 1529 ist mein dochter anna vff Jn der wochen
 nechst nach der heylgen drey konig tag⁸⁵ vff erdtrich geboren
 vnd volgends 1544, sontags trinitatis⁸⁶ anthonij hertzogen elichen zugesagt [...]
 Darnach Jm Jar 1533 ist mein dochter katharina vff

⁷⁸ Hans Jordan feljegyzéseinek átírását, valamint több kommentárt Konrad Zrenner M.A. úrnak (Regensburgi Egyetem) köszönhetem. Dr. Bernhard Lübbers urat (Állami Könyvtár Regensburg) köszönet illeti tanácsadásáért és közbenjárásáért. Zrenner a következő megjegyzést fűzte az átíráshoz: „A sorrend és forma szerint a lehető legnagyobb mértékben megfelel az eredetinek. Hasonlóképpen mint az eredetiben megmaradt a szavak nagy- és kisbetűvel való írása; ezért például az „vndt“ „und“-ként olvasandó. A rövidítéseket és ligatúrákat feloldottuk. A nem egyértelmű vagy ki nem írt szövegrészeket [?] jellel, a csak részben olvasható szövegrészeket () jellel láttuk el.“ (2016. január 17.) Hálás köszönet jár Michael Markel úrnak (Babeş–Bolyai Tudományegyetem, jelenleg Nürnberg) az értelmezésben nyújtott segítségéért. Külön köszönet illeti Peter Wiesinger ny. professzor urat (Bécsi Egyetem) és dr. Derzsi Júlia tudományos kutatót (Nagyszében) az átírás lényeges javításáért.

⁷⁹ 1535. május 1. Ez és a következő dátumok meghatározásához Dr. Konrad Gündisch erdélyi medievista történész (München) szíves ajánlására a következő forrásokat használtam: H[ermann] Grotefend: *Taschenbuch der Zeitrechnung des Mittelalters und der Neuzeit*. Hannover 2007 (html-Version von H. Ruth <http://bilder.manuscripta-mediaevalia.de/gaeste/grotefend/grotefend.htm>, utolsó letöltés: 2018. december 23); Francisc Pall: *Cronologia documentelor privind Transilvania*. = *Documente privind istoria României*. Introducere. I. Buc. 1956.

⁸⁰ gartthen= Garten.

⁸¹ Thumes/Tumes százszul Thomast jelent. Itt esetleg a kert hátsó szomszédjára vonatkozhat.

⁸² Reppengasse(n): a Bel-Monostor utca korabeli szász/német neve.

⁸³ 1525. június 9.

⁸⁴ 1540. november 11.

⁸⁵ 1529. január 13.

⁸⁶ 1544. június 8.

Dinstag nach des heylgen konig sant Steffans tag⁸⁷ vff erdrich geborn
 vnd nachfolgends 1548 vff Sontag vor herren fastnacht⁸⁸, mit beck petern hochzeit gehabt
 Darnach Jm Jar 1536 vff donerstag vnd abent mathie⁸⁹ ist
 mein Sone hans vff ertrich geboren worden
 Darnach Jm Jar 1538 vff freytag nechst nach dem
 Sontag Judica⁹⁰ ist mein dochter barbara vff erdrich geboren
 vnd nachfolgends 1544 vff marie geburstag⁹¹ zu tornpergk⁹² im p. gestorben
 Notta vff Samstag nach letare⁹³ anno 1539 ist mein liebe
 hawsfrawe selge anna genant, mir todt verschieden
 Notta vff Sonntag vor margarethe⁹⁴ anno 1539 hab ich mit
 meiner hawsfrawen magdalena hochzeyt gehabt
 Nachvolgens vff Sontag vor margarethe⁹⁵ anno 1540
 hat sie Jren ersten son gebert vnd thomas genant
 Nachvolgens vff trium regum⁹⁶ anno 1542 hat sie Jren andern
 Sone gebert vnd Sebastian genendt worden
 Nachvolgens hat sie vff den tag Erkhenung cristi⁹⁷ Jren
 dritten son gebert vnd Steffan genent 1544, vnd in 8 tagen verschieden
 Nachvolgens Jm Jar 1545 hat sie Jren virtten son, vff
 Sontag nach margarethe gebert⁹⁸, auch steffan genannt worden⁹⁹

Notta vff sonntag Letare anno 1533¹⁰⁰ hab ich hans Jordan mich in gotsleychemms bruder-
 schafft¹⁰¹ lassen Ein bitten vnd Eingerichten¹⁰²
 Notta vff Sant Steffans tag nechst nach dem cristag Anno 1535¹⁰³
 pin ich hans Jordan zu hündert¹⁰⁴ man Erwelt worden / ist gewest Richter
 lorencz Beck / vnd Nadg schala / velkten vrprigh, steffan munch¹⁰⁵ / hans bornemissa
 weys hans / vnd hans leyckob teutsch / petschi lazlo / fabian diack /

⁸⁷ 1533. augusztus 25.

⁸⁸ 1548 február 12.

⁸⁹ 1536. február 24.

⁹⁰ 1538. április 11.

⁹¹ 1544. szeptember 8.

⁹² A Tornpergk helységnevét esetleg Thorenburg (Torda/Turda) szászos megnevezése lehetett.

⁹³ 1539. március 31.

⁹⁴ 1539. július 6.

⁹⁵ 1540. július 11.

⁹⁶ 1542. január 6.

⁹⁷ 1544. április 13.

⁹⁸ 1545. július 20.

⁹⁹ A végén a *Hannes* keresztnév után egy olvashatatlan név [Pyr.raltel?] áll, amely talán más kéz írásának tulajdonítható.

¹⁰⁰ 1533. március 23. A korabeli szokásnak megfelelően a szókezdetben és a szavak belsejében hosszú *s*-t használ, míg a szóvégeken néhol kettős használat figyelhető meg, a hosszú *s* és a kerek *s* = *ß* formájában.

¹⁰¹ *Fronleichnamsbruderschaft* = Krisztus Teste testvériség, ill. fratermitas.

¹⁰² sich einrichten = taggá válás.

¹⁰³ 1535. december 26.

¹⁰⁴ Jordan használja az *ü*-t az *u*-tól és az azt követő *n*-től való megkülönböztetés céljából.

¹⁰⁵ A két *n* helyett.

Swegeß Janusch / Zeke symon / teremín peter / vnd menghne gergel / vngerisch pürger¹⁰⁶ Aber menghne gergel ist gestorben gewest Jm iunius anno 1535 Weyther vff den andern tag / als sant Johanstag¹⁰⁷ / sein die 100 man besamelt worden haben 2 artickel beschlossen vnd vercundt / dißelbigen jn artickel priff gesetzt Nemlich / das die burger sollen den zins alweg schön vff heben / wo sie das nit thon sollen sie vß Jren guttern bezalen / der ander / So offt der richter Jn das rathawß geet vnd lasst die burger rüffen¹⁰⁸ / sollen sie kómen Welcher nit kem so er 1 mal oder 2 mal nach Jm geschickt hett / soll der richter dem selben purger nit mehr rüffen lassen / sonder soll zins geben Folgents vff nechsten frytag¹⁰⁹ darnach als vff den Jarßabent / sein die 100 man wider besamlet worden / haben ein ratt Erwelet / Nemlich / Steffan goltschmidt / zu richter, Nag schala / Veltten vrprigh / Steffan Munch / hans bornemissa / krissen mertten vnd hans leyckob als theutsch, vnd petschi lazlo, fabian diack, Schweges Janusch, Zecke symon, termin peter, vnd mod andersch / als vngerisch burger nach gescheener erwelung / vnd die purger / nach gewonheytt Jn das rathawß sein beruffen, vnd belydt¹¹⁰ worden, Jnnen das Ampt vff Zu antworten / als Jnnen die artickel sein fürgeleßen worden wie obstet / nach andern vorigen alten artickeln so Jn wol wißlich gewest / haben sie sich alle 12 der obersten der zweyer artickel halben / eintrechtiglich / des burger ampts gewegert¹¹¹ vnd nit wollen vffnemen / vnd durch Jren wortman / der was petschi lazlo / aldo vor den 100 mannen / Jn Jrem beywesen / ansagen lassen das sie vntter eim solchen [...]rtz oder bürden / das ampt nit konden oder mogen vffnemen Jst Jnnen gantwort sie sollen das ampt vffnemen diwyl sie durch gutlich eyntrecht erwelt worden sein / die 2 artickel darin sie beschwert / sein zu Nutz vffzenemen vnd [vrey?]¹¹² der gantzen stat / bedecht vnd verendet worden / verhoffen / sollen mit fug darwider nit reden vnd andren wortten mehr dergleychen Sein die genannten 12 erwelten purger vff Jrer vorigen meynhung pliben vnd kurzlich das ampt nit wollen vffnemen vnd also von den 100 mannen hinwegk / an beleydt¹¹³ / [?]¹¹⁴ heym gangen / hat der richter auch wollen geleich also hinwegk gen, ist Jm nit gedinget¹¹⁵ worden / Sonder do blyben müssen / thut die eltesten person eyner vß den 100 / gefragt zum ersten andern vnd dritten mal / als Jr aller will sey / das gemeins erweltes richters / richter sein soll / habens alle Jm gemein geschrien / Ja Ja Ja Also ist Jm das Sigl mit gewalt an halb gehenckt worden, vnd vndtertenlich heym Jn sein haws beleidt worden¹¹⁶

¹⁰⁶ Jordan nem zárja mondatait ponttal, az új mondatot nagy kezdőbetűvel indítja.

¹⁰⁷ 1535. december 27.

¹⁰⁸ A *rufen* szón ékezet is lehet.

¹⁰⁹ A szóértelmezés itt is bizonytalan. Jelentheti ugyanis *„vierten Tag“* (negyedik napon), de a *„Freitag“* (péntek) változat is lehet. Az első olvasat azért valószínűbb, mert János-naptól (december 27.) számítva a negyedik nap az évét záró *„Jarßabent“*, azaz Jahresabend, Szilveszter napja: 1535. december 31.

¹¹⁰ A szóértelmezés bizonytalan. A *„belehrt“* szónak kellene következnie.

¹¹¹ Ill. *„geweigert“*, azaz elutasította.

¹¹² A szót *vrey*-ként is lehet értelmezni.

¹¹³ *„ohne Geleit“* azaz kíséret nélkül.

¹¹⁴ Ez és a következő szó olvashatatlan.

¹¹⁵ A *„gedingen“* (gerichtlich verhandeln, festsetzen) = megengedés, jóváhagyás.

¹¹⁶ (...) und untertänig in sein Haus begleitet worden.

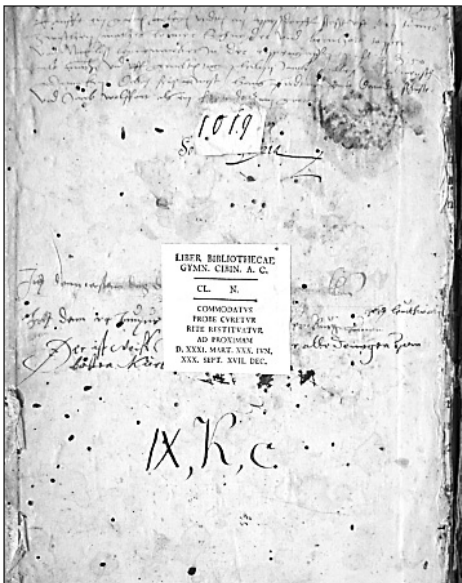
Illusztrációk

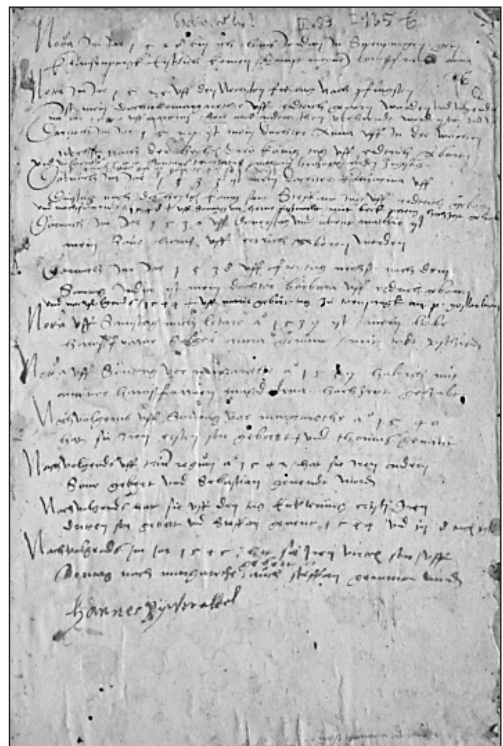
1. Thomas Jordanus, 42 éves korában [*Kniha o vodách hojitedlných neb Teplicech moravských. Otmütz 1581*]

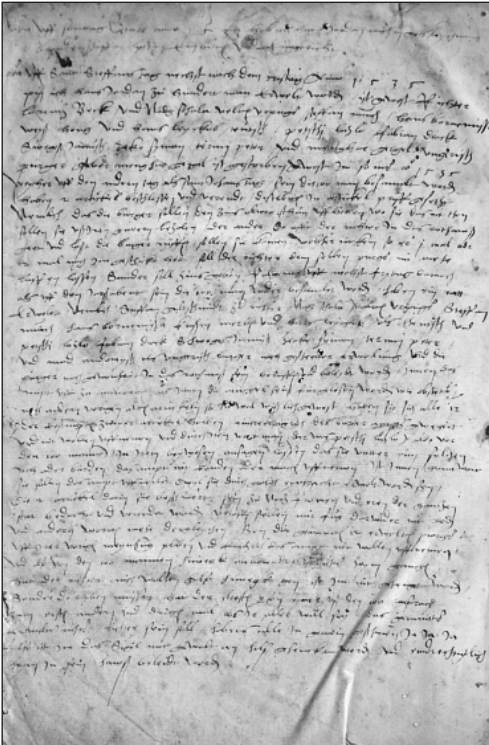
2. Thomas Jordanus a Clauso Burgo, Morvaország főorvosa, 43 éves korában [*Brvnnogallievs, seu lvis novae in Moraviae exortae descriptio. Editio II. Frankfurt 1583*]

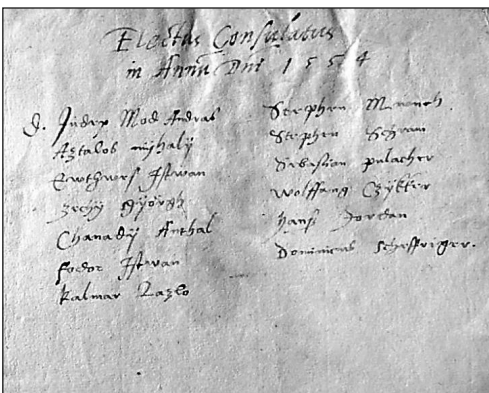
3. Hans Jordan feljegyzéseinek első oldala (1535)

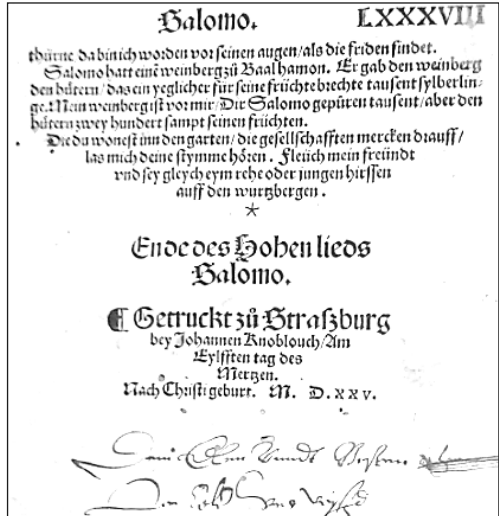
4. A Jordan család rövid krónikája

5. A kolozsvári városi tanács választásáról (1535)

7. Kolozsvár belső tanácsának esküdt polgárai (1554)

6. A Luther-biblia kolofonja (1525)

8. Antonio Abondio (1535–1591): Thomas Jordanus 31 éves korában. Emlékérem.

1570

The German Notes of Hans Jordan, Citizen of Cluj / Kolozsvár / Klausenburg in the 16th Century

Keywords: Thomas Jordanus von Klausenburg – Protomedicus of Moravia – Hans Jordan – dialectological examination of a manuscript in a Bible – family tree of the Jordans – description of the election of a new Town Council of Kolozsvár 1535

Thomas Jordanus von Klausenburg (1540-1586) was one of the most famous physicians and scholars of Transylvanian origin from the 16. Century. He was the first elected protomedicus of Moravia in Brünn/Brno (Czech Republic). New sources are able to supplement his biography with previously unknown details like birth day, names of the parents, brothers and sisters, due to detailed philological investigations (by experts from Vienna, Regensburg and Hermannstadt/Sibiu) of the records from his father, Hans Jordan, in the family's Bible (Strasbourg, 1525). The father emigrated in 1520 probably from the Southern parts of Germany to the German language speaking area of Transylvania. His manuscript provides new data about the dialect and origin of the writer as well about the City Council elections of 1535 in Klausenburg (today Cluj-Napoca) as he also became a member of the council (centumvirii). The paper also deals with the family tree of Hans Jordan and the biography of Thomas Jordan.